

לומדים ביחד

לפעמים חלומות מתגשמים החלום בעין יהודית

שלא ככל החומשים שאחריו, החומש הראשון, חומש בראשית הריהו משופע בחולמים ובחלומות ויש בו כעשרה חולמים וכשנים עשר חלומות. כמעט כל הדמויות בחומש בראשית חלומות, החל מאבות העולם והאומה, אך לא רק הם, אלא גם אנשים אחרים, שלכאורה אינם ראויים לחלומות נבואיים. אלוקים אף מתגלה בחלומותיהם של אישים שאינם מזרע אברהם, אבימלך מלך גר, לבן הארמי, וחולמים גם שני השרים, מנכ"ל משרדים ממשלתיים מצריים, שר המשקים ושר האופים שסרחו והושמו בבית הסוהר, וגם חלומותיהם משמעותיים מאוד לגבי מה שארע לאחר מכן. אין צריך להזכיר את יוסף שהוא הנער המכונה "בעל החלומות" ואת פרעה מלך מצרים. כל אלה חולמים חלומות עם ערך עליון ואפילו נבואי, אולם מכאן ואילך לאחר חומש בראשית אין יותר חלומות, וגם בכל ההיסטוריה המקראית המסופרת לאחר מכן, חלומות הם דבר נדיר ורק מעטים מהם משמעותיים. בין התכונות המיוחדות שיש בחומש בראשית ומבדילות בינו ובין החומשים שאחריו היא התכונה לפיה חומש זה הוא ממש "ספר החלומות". הפעם נעסוק ביחס התנ"ך ויחסם של חז"ל לחלומות.

1

קראו שתי מובאות אלו מספר בראשית

ספר בראשית

פרק כח : וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּעָר שְׁבַע... וַיַּחְלֵם וַהֲנֵה סֵלֶם מִצָּב אַרְצָה וְרֵאשׁוּ מַגִּיעַ הַשְּׂמַיְמָה וַהֲנֵה מִלְּאֲכֵי א-לוקים עֲלֵימ וַיִּרְדִּים בּוֹ: וַהֲנֵה ה' נָצַב עָלָיו וַיֹּאמֶר אָנֹכִי ה' אֱלֹקֵי אֲבֹתֶיךָ אֲבִיךָ וְאֵלֹקֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לָךְ אֶתְנַנֶּה וְלְיִרְעָה... וַיִּקְרָא יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ... וַיֹּאמֶר מַה נִּזְרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם בַּיִת א-לוקים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם...

פרק ל"ז : וַיַּחְלֵם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיִּגְדַּל לְאָחָיו וַיִּוְסְפוּ עוֹד שָׁנָא אֹתוֹ: וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׁמַעוּ נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלַמְתִּי... וַיֹּאמְרוּ לוֹ אָחָיו הַמְלִיךְ תְּמַלִּיךְ עָלֵינוּ? אִם מְשׁוּל תִּמְשַׁל בָּנוּ? וַיִּוְסְפוּ עוֹד שָׁנָא אֹתוֹ עַל חֲלֻמְתּוֹ וְעַל דְּבָרָיו: וַיַּחְלֵם עוֹד חֲלוֹם... וַיִּסְפֹּר אֶל אָבִיו וְאֶל אָחָיו וַיִּגְעַר בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מַה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלַמְתָּ הַבּוֹא נְבוֹא אָנֹכִי וְאָמַרְךָ וְאָחִיךָ לְהַשְׁתַּחֲוֹת לָךְ אַרְצָה: וַיִּקְנָאוּ בּוֹ אָחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת הַדְּבָר:...

[רש"י: היה ממתין ומצפה מתי יבא...]

← נסו להשיב: מהו יחסו של התנ"ך לחלום?

← עיינו במקורות הבאים ונסו לחשוף את יחסם של חז"ל לחלום.

2

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נו עמוד א [מתורגם]

[החכם ששמו] בר הדיא פותר חלומות היה, מי שנתן לו שכר – היה פותר לו לטובה, ומי שלא נתן לו שכר – היה פותר לו לרעה. אביי ורבא [שניים מחכמי התלמוד] ראו חלום. אביי נתן לו כסף, ורבא לא נתן לו. אמרו לו: לשנינו הקריאו לנו בחלומנו: "שורך טובח לעיניך" (פסוק מספר דברים). לרבא אמר: הפסיד עסקך ולא הועיל לך לאכול מעצב לבך. לאביי אמר: מרווח עסקך, ולא הועיל לך לאכול משמחת ליבך.

3

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נה עמוד ב

אמר רבי עקיבא... עשרים וארבעה פותרי חלומות היו בירושלים, ופעם אחת חלמתי חלום והלכתי אצל כולם, ומה שפתר לי האחד לא פתר לי השני – וכולם נתקיימו בי, לקיים מה שנאמר: כל החלומות הולכים אחר הפה.

← לפי המתואר במקורות האחרונים - כיצד התייחסו חכמי התלמוד לעניין החלומות?

← אם הכל הולך אחר הפה שפותר את החלום - האם לחלום יש משמעות או לא?

פרק כח : וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע... וַיַּחְלֵם וַהֲנִיחַ סֶלֶם מִצֵּב אֶרְצָה וְרָאִשׁוֹ מִגִּיעַ הַשְּׂמִימָה וַהֲנִיחַ מִלְּאֲכִי א-לֹקִים עֲלֵים וַיִּרְדּוּ אִמֹר רַבִּי יוֹחָנָן מִשׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי: כִּשֵּׁם שְׂאֵי אִפְשֵׁר לְכַר [לְגַרְגִּירֵי הַחִיטָה] בְּלֹא תִבֶן - כִּךְ אֵי אִפְשֵׁר לְחִלּוּם בְּלֹא דְבָרִים בְּטָלִים.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: אין מראים לו לאדם אלא מהרהורי לבו... אמר רבא: [ההוכחה לכך-] תדע, שלא מראים לו לאיש לא דקל זהב, ולא פיל שנכנס בקוף המחט.

← מה הם שני הדגשים ביחס לחלומות שמובאים במקורות?

← אחר כל מה שראינו נשאלת השאלה- האם ייתכן בימינו חלומות שיש להם ערך כלשהו? האם יש פן על טבעי בחלום? אחד מהמדרשים בהקשר זה הוא דברי חז"ל הבאים...

חמשה אחד מששים [ביחס של 1/60], אלו הן: אש, דבש, ושבת, ושינה, וחלום. אש - אחד מששים לגיהנם, דבש - אחד מששים למן, שבת - אחד מששים לעולם הבא, שינה - אחד מששים למיתה, חלום - אחד מששים לנבואה.

מול מקור זה עומדת הלכה פסוקה:

השולחן ערוך, חושן משפט סימן רנה סעיף ט

היה פיקדון ביד אביהם [שמת] ואינו יודע היכן הניחו, ואמרו לו בחלום: כך וכך הם ובמקום פלוני הם, ושל פלוני הם או של מעשר שני הם, ומצאם במקום שנאמר לו ובמנין שנאמר לו, דברי חלומות לא מעלים ולא מורידים, אלא הרי הם שלו.

נראה שהיחס בימינו לחלומות הוא מורכב. מבחינה פסיכולוגית ברור שלמחשבות האדם יש השפעה על חלומותיו, מצד שני אין להתעלם מהעובדה שחלומות הם אכן מסר מעולם כמוס ועליון החבוי עמוק בתוכנו.

נקרא לסיום את דבריו של הרב קוק:

הרב אברהם יצחק הכהן קוק, מאמרי הראי"ה 113

במעמקי הנשמה האנושית קול ה' קורא בלא הרף. מהומת החיים יכולה רק להמם את הנפש, עד שלא תשמע ברוב עתות חייה את הקול הקורא הזה. אבל בשום אופן לא תוכל לעקור את היסוד, את השורש והעיקר של הקול הזה, שהוא באמת כל עצם החיים האנושיים... וגם באלה שהם מתאמצים לברוח מפניו ולהשתיק אותו, אין הבריחה וההשתקה הזאת, אלא מגלה ביותר את קישורה הפנימי של הנפש אל אותו הקול האדיר, שאינו פוסק מלנהום גם בלבכם ומלרצות גם בהם עצמם. אכן לשוא גם כל מאמצי הבריחה ממנו וכל התחבולות להשתקתו.

רבי יוסף קארו [ספרד-צפת, 1488-1575]: מגדולי הפוסקים, מחבר ספר ההלכה "השולחן ערוך", עסק רבות גם בקבלה. מקובל לסמנו כפותח "תקופת האחרונים". בעודו ילד קטן נאלץ לנדוד עם הוריו בעקבות גירוש ספרד. ולאחר מכן עלה לארץ ישראל, וקבע את מקומו בצפת. שלושים ושתיים שנה אך חיבור ה"בית יוסף" הכולל דיונים הלכתיים מעמיקים, ובסופם עמדתו המסכמת. לקיצור שסיכם את הלכות ה"בית יוסף" קרא: שולחן ערוך. ספרו התקבל ברובו על העם היהודי כולו עד היום.

נעים להכיר...

היכרות עם דמויות מרכזיות בעם היהודי

